

Менеджмент

УДК 316.346:334.74:004

Цапулич Анастасія Юріївна

*студентка кафедри менеджменту організацій
Національного університету «Львівська політехніка»*

Цапулич Анастасия Юрьевна

*студентка кафедры менеджмента организаций
Национального университета «Львовская политехника»*

Tsapulych Anastasiia

*Student of the Department of Organizational Management
Lviv Polytechnic National University*

Гальків Любов Іванівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту організацій
Національний університет «Львівська політехніка»*

Галькив Любовь Ивановна

*доктор экономических наук, профессор,
професор кафедры менеджмента организаций
Национальный университет «Львовская политехника»*

Halkiv Liubov

*Doctor of Science in Economics, Professor
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0001-5166-8674*

ПІДПРИЄМНИЦТВО В ІТ-СФЕРІ УКРАЇНИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В ІТ-СФЕРЕ УКРАИНЫ:
ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

ENTREPRENEURSHIP IN THE IT SPHERE OF UKRAINE: GENDER ASPECT

Анотація. Стаття присвячена аналізу жіночого підприємництва в ІТ-сфері України. Обґрунтовано наявність в Україні асиметрії у структурі населення та структурі зайнятості за статевою ознакою. Автори описали основні чинники, які детермінують загальну зайнятість жінок. Обґрунтовано, що стереотипи, які сформовані у патріархальних суспільствах про закріплення за жінками репродуктивної праці, на сьогодні ще не подолані. Розкрито суспільно позитивне значення жіночого підприємництва. Проаналізовано динаміку розвитку жіночого підприємництва. Показано, що його висока частка не завжди слугує сигналом високого економічного розвитку країни. Низька частка жіноч-підприємців сигналізує про закріплення на інституційному рівні дискримінаційний статус жінки у країні. Проаналізовано підходи до трактування ІТ-сфери. Розкрито авторське розуміння ІТ-сфери як діяльності суб'єктів, які мають відношення до процесів комп'ютеризованого створення, зберігання, обробки даних, а також управління ними. Обґрунтовано вплив динаміки державного замовлення в Україні на спеціальності, які пов'язані з інформаційними технологіями, на розвиток підприємництва у ІТ-сфері. На прикладі національного університету «Львівська політехніка» проаналізовано цю динаміку. Доведено, що позиціонування сфери ІТ як «чоловічої діяльності» останнім часом змінюється. В Україні розвиток жіночого підприємництва у сфері ІТ демонструє позитивну динаміку. За період 2016-2020 рр. у цій сфері кількість ФОП, заснованих чоловіками, зросла на 80,6%, жінками – більше, ніж втричі (на 216,0%). Як наслідок, частка ФОП-жінок за цей же період в ІТ-сфері зросла із 16% до 25%. На основі аналізу частки жінок у розрізі окремих посад сфери ІТ виявлено, що жінки найчастіше працюють на

нетехнічних посадах, пов'язаних з HR, маркетингом та адміністративною діяльністю.

Ключові слова: *IT-сфера, жіноче підприємництво, зайнятість.*

Анотація. *Стаття посвящена аналізу женского предпринимательства в IT-сфере Украины. Обосновано наличие в Украине асимметрии в структуре населения и структуре занятости по половому признаку. Авторами описаны основные факторы, которые детерминируют общую занятость женщин. Обосновано, что стереотипы, сложившиеся в патриархальных обществах о закреплении за женщинами репродуктивного труда, на сегодня еще не преодолены. Раскрыто общественно положительное значение женского предпринимательства. Проанализирована динамика развития женского предпринимательства. Показано, что высокая доля женщин-предпринимателей не всегда служит сигналом высокого экономического развития страны. Низкая доля женщин-предпринимателей сигнализирует о закреплении на институциональном уровне дискриминационном статусе женщины в стране. Проанализированы подходы к трактовке IT-сферы. Раскрыто авторское понимание IT-сферы как деятельности субъектов, которые имеют отношение к процессам компьютеризированного создания, хранения, обработки данных, а также управления ими. Обосновано влияние динамики государственного заказа в Украине на специальности, связанные с информационными технологиями, на развитие предпринимательства в IT-сфере. Авторы анализируют эту динамику на примере национального университета «Львовская политехника». Доказано, что позиционирование сферы IT как «мужской деятельности» в последнее время меняется. В Украине развитие женского предпринимательства в сфере IT демонстрирует положительную динамику. За период 2016-2020 гг. в этой сфере количество ФЛП,*

основанных мужчинами, увеличилось на 80,6%, женщин - больше, чем в три раза (на 216,0%). Как следствие, доля ФЛП-женщин за этот же период в IT-сфере выросла с 16% до 25%. На основе анализа доли женщин в разрезе отдельных должностей сферы IT обнаружено, что женщины чаще всего работают на нетехнических должностях, связанных с HR, маркетинга и административной деятельностью.

Ключевые слова: IT-сфера, женское предпринимательство, занятость.

Summary. The main purpose of the article is to analyse women's entrepreneurship in the IT sphere of Ukraine. The presence of asymmetry in the structure of the population in Ukraine is justified. The structure of employment based on gender in Ukraine is also justified. The authors describe the main factors that determine the overall employment of women. There are patriarchal stereotypes in society about the women's labour, which are present in the modern world. The socially positive value of women's entrepreneurship is revealed. The dynamics of the development of female entrepreneurship is analysed. It is shown that the high share of women entrepreneurs does not always serve as a signal of the country's high economic development. The low share of women entrepreneurs is a signal of the institutionalized discriminatory status of women in the country. Approaches to interpreting the IT sphere are analysed. The author's understanding of the IT sphere is revealed as an activity of people that are involved to the processes of development of a computerized system, storage, processing and management of data. The authors analyze dynamics of interest of Ukraine in specializations related to information technology on the example of Lviv Polytechnic National University. It is proved that the positioning of the IT sphere as a "male sphere" is changing. Women's entrepreneurship development in IT demonstrates a positive trend in Ukraine. in IT area, the number of private entrepreneurs founded by men increased by 80.6%, women - by 216.0% during

the period 2016-2020. As a result, the share of women`s private entrepreneurship in the IT sphere increased from 16% to 25% during the period 2016-2020. Based on the analysis of the share of women by positions in the IT sphere, it was found that women are more likely to work on non-technical positions related to HR, marketing and administration.

Key words: *IT sphere, women`s entrepreneurship, employment.*

Постановка проблеми. ІТ-сфера характеризується такими рисами як креативність, багатогранність, динамічність, престижність, популярність, молодість та ін. Завдяки цим рисам активізується суспільний інтерес до цієї сфери. Серед чинників ефективного функціонування ІТ-сфери, її людський капітал посідає домінуючу позицію. Це спонукає до вивчення структури людського капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних публікаціях словосполучення ІТ-сфера використовується часто. Так, Л. Довгань і А. Козинець [1] оперують ним, досліджуючи конкурентоспроможність підприємств, Н. Кутова та А. Козир [2], аналізуючи ринок ІТ-послуг, І. Шевчук [3], вивчаючи трансформаційні зміни економіки регіону. Окремі аспекти управління людським капіталом ІТ-сфери розглядають О. Орлова [4] і Л. Гальків [5]. Проте, питання розвитку жіночого підприємництва в ІТ-сфері України потребують поглибленого вивчення.

Мета статті полягає в дослідженні зайнятості жінок і розвитку жіночого підприємництва крізь призму ІТ-сфери України.

Виклад основного матеріалу. Попри те, що у структурі населення України вища частка жінок, у структурі зайнятості спостерігається асиметричне співвідношення: по-перше, переважають чоловіки; по-друге, частка чоловіків виявляє тенденцію до зростання (рис. 1). Такий стан пояснюється цілим комплексом причин. Виокремимо основні чинники, які детермінують загальну зайнятість жінок: 1. Нижчий рівень оплати праці в

порівнянні з чоловіками. Це є найбільш поширеною формою дискримінації на ринку праці. В середньому, чоловіки отримують на 10-40% більше, ніж жінки [6]. Найбільший розрив в оплаті праці спостерігається у таких сферах як промисловість (32%), фінансова діяльність (29%), діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг (34%), надання комунальних та індивідуальних послуг (30%) [6]. 2. Структура економіки. Жінки зазвичай обирають сфери, де конкурентні позиції чоловіків нижчі. 3. Цінності. Усталені норми мають суттєвий вплив на зайнятість жінок. У багатьох країнах її пов'язують із репродуктивною працею. 4. Діти. Не часто чоловіки оформляють відпустку по догляду за дітьми.

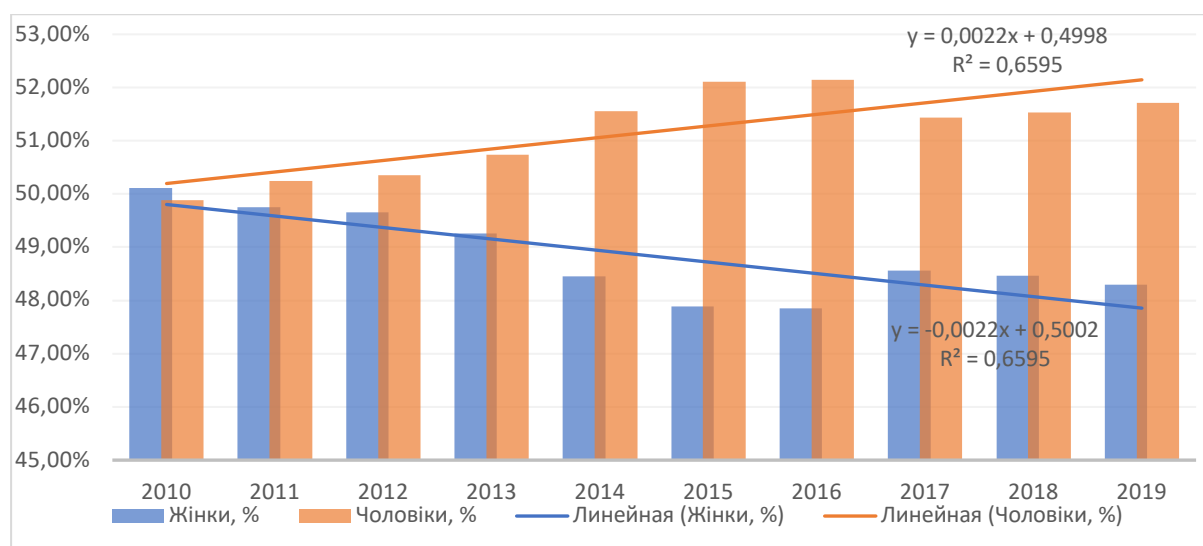

Рис. 1. Структура зайнятого населення України за статтю

Джерело: складено авторами на підставі даних [15]

Стереотипи, сформовані у патріархальних суспільствах про закріплення за жінками репродуктивної праці, не подолані. Опитування GfK Ukraine, проведене у 2018 р., показало, що 70% чоловіків та 65% жінок вважають, що «кожна жінка має бути передусім дружиною та матір'ю». При цьому 69% чоловіків погодилися з тим, що найважливіша роль жінки – піклуватися про власний дім та готувати їжу для родини, а 63% чоловіків зазначили, що зміна підгузків, купання та годування немовлят – це обов'язки матері [7]. Ми вважаємо, що усунення гендерних диспропорцій

на ринку праці й у бізнес-середовищі сприяє покращенню рівня життя населення. Розвиток жіночого підприємництва забезпечує створення нових робочих місць, зменшення розшарування родин за доходами, поширення соціальної інклюзії. Видання *Women, Business and the Law 2020* [8] вказує на посилення реформ щодо гендерного паритету в усіх регіонах світу і на пряму залежність рівнів доходу економіки від величини індикатора цього паритету.

В Україні динаміка розвитку жіночого підприємництва гармоніює із загальносвітовою тенденцією. За даними платформи Опердatabот [9] акцентуємо на щорічному скороченні розриву між кількістю ФОП-чоловіків і ФОП-жінок: 2016 р. –10,4%; 2017 р. –10,3%; 2018 р. –8,8%; 2019 р. –7,8%. 2020 р. –7,0%. В Україні частка жінок серед власників компаній складає 35%, серед ФОП – 44%. Видання *Mastercard Index of Woman Entrepreneurs – 2019* [10] визначило такий склад ТОП-5 країн за часткою жіночого підприємництва: Уганда (38,2%); Гана (37,9%); Ботсвана (36,0); США (35,1%); Нова Зеландія (31,8%). Мінімальний рівень цього показника у Саудівській Аравії (1,6%), Єгипті (4,1%) та Бангладеші (4,4%). Висока частка жіночого підприємництва не завжди слугує сигналом високого економічного розвитку країни. Натомість низька частка жінок-підприємців сигналізує про інституційно закріплений дискримінаційний статус жінки у країні.

У рамках даного дослідження зосередимося на жіночому підприємстві в ІТ-сфері України. Зауважимо, що аббревіатурою ІТ означають науку та діяльність з використання комп'ютерів та іншого електронного обладнання для зберігання та надсилання інформації [11]. ІТ-інфраструктура (IT Infrastructure) визначається як набір компонентів ІТ, які є основою ІТ-послуги; як правило, фізичні компоненти (комп'ютерне та мережеве обладнання та обладнання), але також різне програмне забезпечення та мережеві компоненти [12]. Під управлінням ІТ-

інфраструктурою розуміють координацію ІТ-ресурсів, систем, платформ, людей та середовищ. Україномовні терміни "ІТ-сфера", "ІТ-галузь", "ІТ-сектор" вживають синонімічно, окреслюючи діяльність суб'єктів, які мають відношення до процесів комп'ютеризованого створення, зберігання, обробки даних, а також управління ними.

ІТ-сфера відіграє ключову роль в інноватизації економіки, детермінує національну безпеку, забезпечує гідну працю зайнятим у ній особам. В Україні вона забезпечує понад 20% експортованих послуг та направляє в український бюджет мільярди гривень [13]. Держава, збільшуючи державне замовлення на спеціальності, пов'язані з ІТ-сферою, може стимулювати її розвиток. Додатні значення коефіцієнтів регресії і близькі до одиниці значення коефіцієнтів детермінації у трендах максимального державного замовлення, визначені нами на підставі аналізу даних Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій НУ «Львівська політехніка» (ІКТА НУЛП), представлені на рис. 2, свідчать про зміцнення статусних позицій університету на ринку ІТ-освіти і створення умов для її здобуття. У 2020 р. в Україні обсяг державного замовлення на спеціальності, пов'язані з ІТ-сферою збільшено на понад третину.

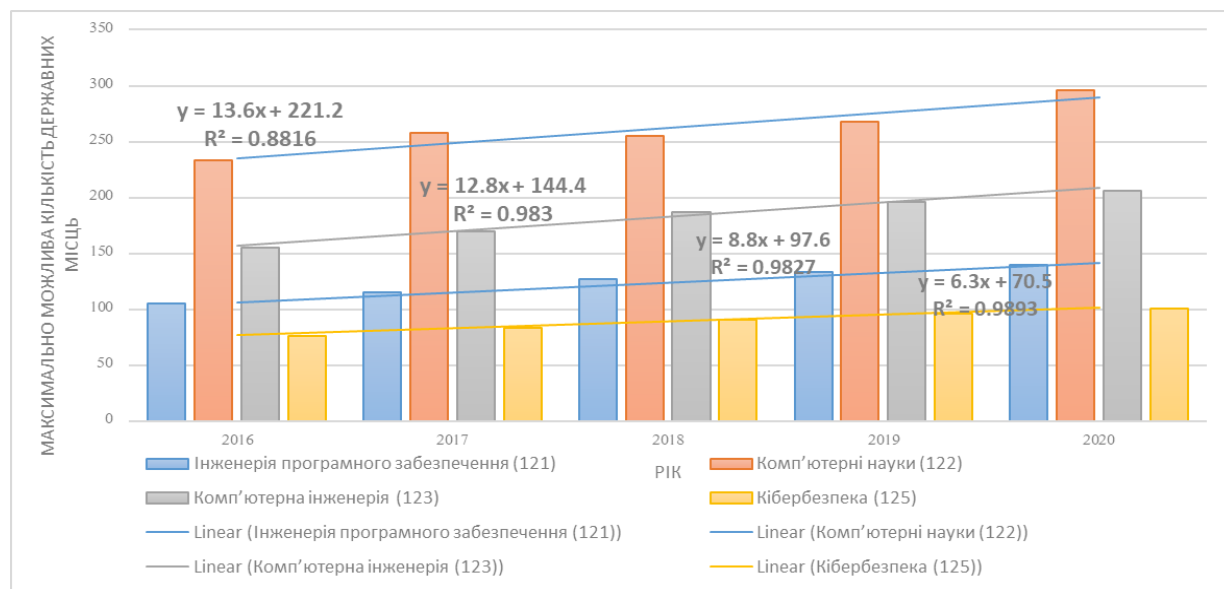

Рис. 2. Державне замовлення на спеціальності ІКТА НУЛП

Джерело: складено авторами на підставі даних [16]

ІТ спеціалісти найчастіше ведуть підприємницьку діяльність у формі як ФОП. Темпи приросту кількості ФОП у сфері ІТ-послуг випереджують інші сфери (рис.3): якщо за період 2016-2020 рр. загальна кількість ФОП в Україні зросла на 0,5%, то у сфері ІТ – на 102,2%. За найбільш швидкого зростання загальної кількості ФОП у 2016-2020 рр. (на 12%), у сфері ІТ цей приріст багатократно вищий (на 80%). Різке скорочення кількості ФОП у 2017 р. пов'язують із припиненням діяльності та переходу в "тінь" під впливом податкового навантаження [14].

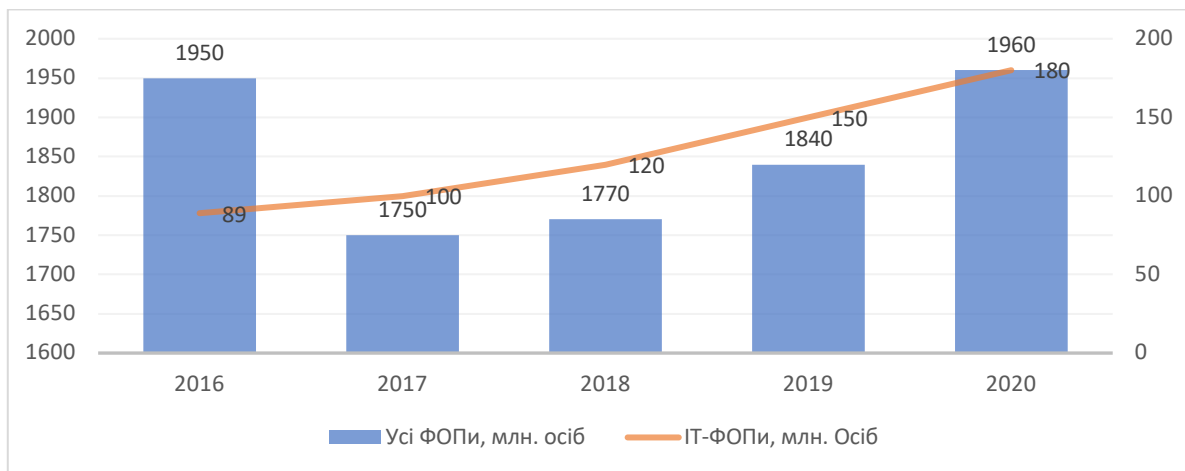

Рис. 3. Кількість ФОП в Україні, які не перебувають в стані припинення, тис. осіб
Джерело: складено авторами на підставі даних [17]

Традиційно-стереотипне позиціонування сфери ІТ як «чоловічої діяльності» останнім часом змінюється: кількість жінок в ІТ-сфері з року в рік зростає. При цьому позитивну динаміку демонструє розвиток жіночого підприємництва у сфері ІТ України (рис. 3). За період 2016-2020 рр. у цій сфері кількість ФОП, заснованих чоловіками, зросла на 80,6%, натомість жінками – більше, ніж втричі (на 216,0%). У 2017-2020 рр. ці цифри склали 75,3% і 95,7% відповідно. ІТ – на 102,2%. Як наслідок, тенденційно зростала частка ФОП в ІТ-сфері, заснованих жінками: у 2016 р. вона складала 16%, у 2017 р. і 2018 р. – 23%, 2019 р. – 24%, у 2020 р. – 25%.

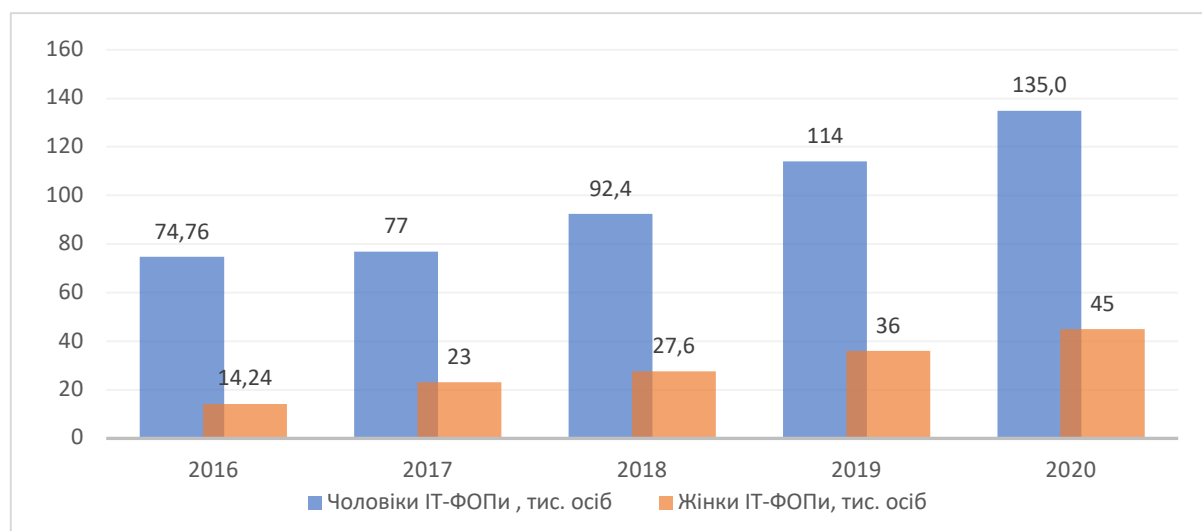

Рис. 4. Кількість ФОП в ІТ сфері за статтю в Україні, які не перебувають в стані припинення, тис. осіб

Джерело: складено авторами на підставі даних [17]

За період 2016-2020 рр. частка жінок в ІТ сфері збільшилася з 16% до 25% [18]. Серед тих, хто працює в ІТ-сфері менше року ця частка складає 36%. Наразі найбільша кількість жінок зайняті на нетехнічних посадах – HR, маркетинг та адміністративна діяльність (табл.1). За останні роки жінки активніше починають займати технічні посади.

Таблиця 1

Частка жінок на різних посадах ІТ-сфери в Україні [18]

Посада	Частка жінок, %	Посада	Частка, %
Нетехнічна посада (HR, Marketing)	75,3	Senior QA	28,0
Business Analyst	53,5	Top Manager	9,5
Designer	51,1	SE в цілому	9,6
Project Manager	38,6	Junior SE	15,3
QA в цілому	34,6	Software Engineer	10,0
Junior QA	38,5	Senior SE	5,7
QA	37,4	SysAdmin	3,8

Висновки і перспективи подальших досліджень. Попри збереження в окремих суспільствах дискримінаційного статусу жінки, на глобальному рівні намітився тренд до усунення архаїчних стереотипів щодо жінок у

бізнесі. Втім, дискусійним залишається питання прямого зв'язку між високою часткою жінок-підприємців і економічним розвитком країни.

ІТ-сфера охоплює діяльність, дотичну до процесів комп'ютеризованого створення, зберігання, обробки даних, а також управління ними. Україна стимулює розвиток цієї сфери, збільшуючи обсяги державного замовлення на спеціальності, котрі випускають ІТ-спеціалістів.

Прискорений приріст кількості ФОП у сфері ІТ-послуг, який випереджує приріст ФОП в інших сферах свідчить про популярність цієї сфери. Щорічно зростає кількість жінок в ІТ-сфері України. Вони активніше починають займати технічні посади. За період 2016-2020 рр. у цій сфері кількість ФОП-чоловіків зросла на 80,6%, натомість ФОП-жінок на 216,0%. Як наслідок, частка ФОП-жінок у цій сфері зросла із 16% до 25%.

Перспектива подальших досліджень полягають в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному аналізі чинників активування жіночого підприємництва в ІТ сфері.

Література

1. Довгань Л. Є., Козинець А. В. Розвиток ІТ-сфери: проблеми та шляхи вирішення в забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних підприємств // Актуальні проблеми економіки та управління: зб. наук. пр. молодих вчених КПІ ім. І. Сікорського. 2018. № 12. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/130936/126662>.
2. Кутова Н.Г., Козир А.А. Аналіз та перспективи розвитку української ІТ-сфери // Актуальні економіко-правові, соціальні та екологічні аспекти розвитку промисловості та суспільства: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. Кривий Ріг: КНУ, 2020. С. 39-41.
3. Шевчук І. Б. Детермінації трансформаційних змін економіки регіону та розвитку ІТ-сфери // Бізнес Інформ. 2018. №6. С. 344–348.

4. Орлова О.М. Особливості управління персоналом в ІТ-сфері // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 11. С. 117-120.
5. Гальків Л. І. Втрати людського капіталу: теорія й методологія дослідження та діагностика: монографія. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2010. 232 с.
6. Як збільшити зайнятість жінок і чому це важливо для економіки? URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/гендерна-записка.pdf>
7. Третина українців чекають від жінки покори чоловікові. URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/tretina-ukrayinciv-chekayut-vid-zhinki-pokori-cholovikovi-271438_.html
8. World Bank. 2020. Women, Business and the Law 2020. Washington, DC: World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32639>.
9. Відсоток фопів-жінок зростає щороку. Опердatabot. URL: <https://opendatabot.ua/blog/420-8-march-fop>
10. Mastercard Index of Women Entrepreneurs 2019. URL: <https://www.mastercardbiz.com/caribbean/2019/11/22/mastercard-index-of-women-entrepreneurs-2019/>
11. Cambridge Dictionary: Information technology. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/information-technology>
12. Definition - What does IT Infrastructure mean? URL: <https://www.techopedia.com/definition/29199/it-infrastructure>
13. ІТ-шники направляють мільярди у бюджет України, – Острікова. URL: https://economy.24tv.ua/aytishniki_napravlyayut_milyardi_u_byudzh_et_ukrayini_ostrikova_n1111960
14. Кожен п'ятий ФОП закрав свій бізнес у 2017 році. URL: <https://rpr.org.ua/news/kozhen-p-yatyj-fop-zakryv-svij-biznes-u-2017-rotsi/>

15. Статистичний щорічник України за 2019 рік. URL: <https://cutt.ly/chqMKNh>
16. Сервіс пошуку абітурієнтів. URL: abit-poisk.org.ua
17. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL: <https://data.gov.ua/dataset/1c7f3815-3259-45e0-bdf1-64dca07ddc10>
18. Жінки в IT: портрет, кар'єра і зарплата. Аналітика. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/it-woman-2020/>

References

1. Dovhan L. Y., Kozynets A. V. Rozvytok IT-sfery: problemy ta shlyakhy vyrishennya v zabezpechenni konkurentospromozhnosti vitchyznyanykh pidpryyemstv // Aktual'ni problemy ekonomiky ta upravlinnya: zb. nauk. pr. molodykh vchenykh KPI im. I. Sikors'koho. 2018. № 12. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/130936/126662>.
2. Kutova N.H., Kozyr A.A. Analiz ta perspektyvy rozvytku ukrayinskoï IT-sfery // Aktualni ekonomiko-pravovi, sotsialni ta ekolohichni aspekty rozvytku promyslovosti ta suspilstva: materialy Vseukrayinskoï nauk.-prakt. konf. Kryvyi Rih: KNU, 2020. S. 39-41.
3. Shevchuk I. B. Determinatsiyi transformatsiynykh zmin ekonomiky rehionu ta rozvytku IT-sfery // Biznes Inform. 2018. №6. S. 344–348.
4. Orlova O.M. Osoblyvosti upravlinnya personalom v IT-sferi // Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2017. Vyp. 11. S. 117-120.
5. Halkiv L. I. Vtraty lyudskoho kapitalu: teoriya i metodolohiya doslidzhennya ta diahnozyka : [monohrafiya] / L. I. Halkiv. L'viv : Vyd-vo Lvivskoyi komertsyynoyi akademiï, 2010. 232 s.
6. Yak zbilshyty zaynyatist zhinok i chomu tse vazhlyvo dlya ekonomiky? URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/henderna-zapyska.pdf>

7. Tretyna ukrayintsiv chekayut vid zhinky pokory cholovikovi. URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/tretina-ukrayinciv-chekayut-vid-zhinki-pokori-cholovikovi-271438_.html
8. World Bank. 2020. Women, Business and the Law 2020. Washington, DC: World Bank. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32639> License: CC BY 3.0 IGO.
9. Vidsotok fopiv-zhinok zrostaye shchoroku. Operdatabot. URL: <https://opendatabot.ua/blog/420-8-march-fop>
10. Mastercard Index of Women Entrepreneurs 2019. URL: <https://www.mastercardbiz.com/caribbean/2019/11/22/mastercard-index-of-women-entrepreneurs-2019/>
11. Cambridge Dictionary: Information technology. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/information-technology>
12. Definition - What does IT Infrastructure mean? URL: <https://www.techopedia.com/definition/29199/it-infrastructure>
13. IT-shnyky napravlyayut milyardy u byudzhet Ukrainy, – Ostriкова. URL: https://economy.24tv.ua/aytishniki_napravlyayut_milyardi_u_byudzhet_ukrayini__ostrikova_n1111960
14. Kozhen pyatyy FOP zakryv sviy biznes u 2017 rotsi. URL: <https://rpr.org.ua/news/kozhen-p-yatyj-fop-zakryv-svij-biznes-u-2017-rotsi/>
15. Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2019 rik. URL: <https://cutt.ly/chqMKNh>
16. Servis poshuku abiturientiv. URL: abit-poisk.org.ua
17. Yedynyy derzhavnyy reyestr yurydychnykh osib, fizychnykh osib-pidpryyemtsiv ta hromadskykh formuvan. URL: <https://data.gov.ua/dataset/1c7f3815-3259-45e0-bdf1-64dca07ddc10>
18. Zhinky v IT: portret, karyera i zarplata. Analityka. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/it-woman-2020/>